

Roma gyerekek képzése a Kárpátok Eurorégió magyarországi területén

Az edelényi példa

Edelényben a kilencvenes évek elejére kiforrta magát egy olyan pedagógiai módszer, amellyel rendkívüli eredményeket ért el a tanári kar Nagy Marika igazgatónö vezetőjével. A történet kezdete korántsem volt konfliktusmentes, a több évtizedes zárt oktatási rendszer nem fogadta el azokat a pedagógiai kezdeményezéseket, amelyek segítségével eredményesebbé válhatott volna a fogyatékos cigány gyerekek oktatása állami keretek között. A társadalmi kezdeményezéseknek egyre nagyobb teret biztosító új törvényes feltételek azonban segítettek abban, hogy alapítványi formák között sikertörténetté és mintaértékűvé fejlődjön néhány tanárember összefogása.

A helyszín

Az Európa földrajzi központjában található Kárpátok Eurorégió öt ország találkozási pontján lévő megyék, városok és prefektúrák önkormányzataiból álló szervezet.

A Lengyelország, Magyarország, Románia, Szlovákia és Ukrajna által alapított szervezet több mint 14 millió lakossal és körülbelül 130 000 km² területtel az első Eurorégió Kelet-Közép-Európában. Bár a sokféleség a térséget a nyelv, a vallás és az etnicitás fogalmaiban határozza meg, a régióhoz tartozó egyes országok közül ugyanannyi a hasonlóság, mint a különbözőség.

A gazdasági problémák a Kárpátok Eurorégió területeit nagyobb mértékben sújtják, mint öt tagországát külön-külön, elsődlegesen a mezőgazdasági alapú gazdasági tevékenység túlsúlyának és a szovjet gazdálkodási rendszer következménye miatt.

Másrészről az elmaradottságot úgy is tekinthetjük, mint a gazdagság forrását, hiszen páratlan értékek vannak itt jelen: a kulturális értékek gazdagsága és az építészeti különlegességek; a helyi emberek önellátó életformája, amely magában foglalja a he-

lyi tudást, a kézművességet; a fenntartható fejlődés széleskörű lehetőségei; a határmenti együttműködés jelentőségének széleskörű felismerése.

A régió etnikai és vallási sokszínűsége egyrészt az etnikai és vallási feszültségeknek potenciális forrása, másrészt óriási lehetőség a régió számára, ha az államhatalmak és a helyi közösségek felismerik, hogy ez a sokszínűség nem a gyengesége, hanem az erőssége a térségnek.

A régió lakosságának több mint 30 százaléka él kisebbségi státuszban. Magyarok élnek kisebbségben Nyugat-Romániában, Dél-Szlovákiában, Nyugat-Ukrajnában; román, szlovák, ukrán kisebbségek Északkelet-Magyarországon, lengyel kisebbségek Ukrajnában; ukránok Lengyelországban, Romániában, Szlovákiában; románok Ukrajnában és Magyarországon.

Több mint 2 millió roma él a régióban, többségük a társadalom periferiáján mindennap előítéletekkel találkozik.

A régióban, amely történelme során az elmúlt századok alatt több határmódosítást élt meg, a határokon átvívelő együttműködés a legeredményesebb eszköz az interetnikus szemléletmód, a tolerancia és a béke megőrzésében, valamint fontos tényezője a regionális közösségfejlesztésnek is.

Edelény város Miskolc környékén, a Bódva völgyében található. A városi rangot 1984-ben nyerte el.

Állandó lakosainak száma mintegy 11 500 fő, akik közül körülbelül 12 százalék a cigány etnikumhoz tartozik.

Intézményrendszere egy kisváros intézménystruktúrájának felel meg. A városban négy általános iskola és négy önkormányzati fenntartású óvoda, illetve egy közép-fokú intézmény működik.

Edelényben és környékén a legmagasabb a munkanélküliek aránya BAZ megyében – 26 százalékos: a munkalehetőségek beszűkültek a városban – régebben a bányákban, a tsz-ben dolgoztak az emberek, most mindössze az oktatási intézmények, a polgármesteri hivatal és a kórház nyújtanak munkalehetőséget.

Az általános iskolai, valamint a 8. általános iskolánál kevesebb végzettséggel rendelkezők igen magas részaránya azt jelzi, hogy a munkanélküliek jelentős része nagyon kis eséllyel lép ki a munkaerőpiacra.

A fentiek ismertetését azért tartom fontosnak, mert úgy gondolom, hogy ebből az aspektusból kiindulva jobban érzékeltethető lesz az Alapítványi Óvoda, Általános Iskola és Szakiskola szerepe a térségben.

A történet

Az Alapítványi Óvoda és Általános Iskola 1993-ban kezdte meg a működését, akkor még általános iskolás korú, enyhe és közép fokban sérült értelmi fogyatékos gyerekek (30 fő) nevelését és oktatását vállalva mint „munkaiskola”. A munkaiskola elnevezés tartalmában arra utal, hogy a tanulók a tananyag elsajátítása mellett, vagy abba beleépítve, olyan praktikus gyakorlati munkafoglalkozásokon vesznek részt – háztartási ismeretek, mezőgazdasági ismeretek, egészségügyi ismeretek – melyek egyrészt segítik az új ismeretszerzést és annak rögzítését, másrészt felkészítik őket a későbbi felnőtt életükre.

Az iskola az 1994/95-ös tanévtől többcélú intézményként funkcionál. A 96/97-es tanévtől 9 osztályos lett és az 1. osztály-

tól normál általános iskolai képzést indíthattak. Ugyancsak elindult a szülők számára az esti 8 osztályos általános iskola. A fejlődés töretlenségét bizonyítja, hogy az idei tanévtől 11 osztályos képzést indíthattak, amely a tervek szerint helyi szakképzésben végződnek.

Fájó pont az iskola történetében az indulás első néhány éve, hisz igazán nem akartak új intézményt létrehozni. Az alapító pedagógusok Edelény önkormányzati kiegészítő iskolájában dolgoztak és nagyon elégedettek voltak a munkahelyükkel. Próbálták megoldani a nagy problémát, a cigány gyerekek oktatását, mert megtalálták azt az utat, amelyen haladva a gyerekek kezdték megszeretni az iskolát, a szülők is egyre gyakrabban érdeklődtek az iskolai élet iránt és megyei szinten is kezdtek rájuk felfigyelni. Az iskolán belül elsőként az országban létrehozták a Munkaiskola Alapítványt, hogy az új módszereikhez szükséges eszközökre könnyebben tudjanak pénzt szerezni és ne kelljen az iskola költségvetését terhelni.

A kezdeti sikereken felbuzdulva úgy gondolták, hogy az önkormányzati iskolában nyugodtan dolgozhatnak ezekkel a módszerekkel. Össze is írták gondolataikat és kísérleti tervként benyújtották a minisztériumba a koncepciót, melyet a 65318/1991. nyilvántartási számon engedélyeztek. Ezzel a kezdeményezésükkel úgyszólván megelőzték a NAT egyes műveltségi területeit, például az életvitel és gyakorlati ismeretek témakörben. A tervnek tíz év volt a kifizetési ideje, s azt szerették volna bebizonyítani, hogy azokkal a gyerekekkel is el lehet érni a „normál” tudásszintet, akik óvodába nem jártak és más családi körülmények között nőttek iskolaéretté.

Az iskolai vezetés részéről a visszajelzések viszont közel sem voltak pozitívak: minek a cigány gyerekekkel így foglalkozni, a szülőket behozni az iskolába, kertet ásni, munkálkodni, benn tartani a tanulókat az iskolában, megszerettetni velük, hogy ott legyenek stb. – érték őket feddés napra nap.

A 91/92-es tanév végére létszámleépí-

tésre hivatkozva mindenkit elbocsátottak, aki részt vett ebben az új koncepcióban. Abban is reménykedtek, hogy ezek az emberek eltűnnek a környékről. A munkanélkülivé vált pedagógusok mégis azt gondolták, hogy nagyon fontos az, hogy a gyerekek iskolában legyenek és megtanulják mindazt, aminek alapján nagyobb eséllyel tudnának önálló életet élni. A szülők is kérték őket, vigyék el a gyerekeiket, s sztrájkolni akartak a régi tanítókért. Közben elkezdődött a 92/93-as tanév, s ki kellett találni, milyen formában hozzák létre az új iskolát.

Az Alapítvány megléte jogosítvány volt arra, hogy ha fenntartóként működik, akkor létrehozhatnak egy speciális iskolát. Ezt sikerült megvalósítani fél év alatt, s ennek volt alapfeltétele az a 72 négyzetméteres orvosi rendelő, amelyet az önkormányzattól kaptak a Bányász utcában. Kényszermegoldásként indult a kezdeti iskola, az Autónia Alapítvány segített abban, hogy az elnyert pénzt átcsoportosítva megépülhessen a zuhanyozó és iskolá-va alakuljon az épület.

'93 januárjára minden feltételt teljesíteni tudtak, s várták azokat a gyerekeket, akikkel addig is együtt dolgoztak, s a szülők átírták őket. Mindezt 3 pedagógussal, 1 óvónővel és 2 pedagógiai asszisztenssel sikerült megvalósítani, valamint a szülők, a gyerekek támogatásával. Az induló 30 gyerek közül mindenki szellemi fogyatékos volt, akik ma már általános iskolai tananyagot tanulnak. A tanulók kezdetben mind edelényiek voltak, bár az engedély a városra és környékére szólt.

A helyhiány miatt a tanárok szerettek volna egy nagyobb épületet venni, ahol mindannyian elfértek volna, de a városi vezetés néhány tagjának hozzáállása miatt minden kérelmüket elutasították, többnyire nem is hivatalosan. Ekkor döntött úgy a tanári kar, hogy építkezni fognak.

Az 1994/95-ös tanévben az önkormányzat felszámolta az általa működtetett kisebítő iskolát, az alapítványi iskola kezdeti helyiségét és azt átadta szükséglakásnak (a ráfordított pénz visszatérítése nélkül), az iskolát pedig beköltöztette az egykori kiseb-

gítő iskolába, ahol nagyon primitív és egészségtelen körülmények között kellett akkor már 71 gyerekkel dolgozni. Közben épült az új intézmény.

Pénz- és erőforrások

Az új iskola teljesen pályázati pénzből épült: az induló pénzt (1 250 000) a Nemzeti Minisztérium adta; a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Kisebbségi Főosztályától 10 millió forintot kaptak, a Soros Alapítványtól 7 milliót nyertek; a különböző hivataloktól, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivaltól 3 millió Ft-ot. A befejezéshez szükséges összeget az Együttműködő Holland Alapítványok Közép- és Kelet Európáért magyarországi képviselétől kapták.

1996. október 29-én adták át a Házat, amit többen ma is így hívnak, nem iskolának. Több mint 3300 négyzetméter a területe, s van hozzá tartozó telek is. Mindössze 30 millió forintból épült fel, igaz, nagyon sok munkát a szülők végeztek el, a pedagógusokkal együtt, fizetés nélkül.

A pénz azóta is csak csöpög az iskola pénztárába. Lényegében még mindig csak az állami normatívából és az etnikai támogatásból tartják fenn magukat, valamint kisebb pályázati pénzekből. Szerencsére van hitelük a pályázató szervezetek előtt – hitelesen és őszintén tudnak elszámolni a kapott összegekkel.

Jelenleg az iskola és óvoda tanulóinak létszáma 196. A dolgozók összlétszáma 35 fő, ebből a tanárok 29-en vannak. Az oktatás az eredetileg 70 gyerekre méretezett épületben zajlik két váltásban. Foglalkozások a tanáriban is vannak délutánonként, a kollektíva ilyenkor átköltözik egy kisebb terembe. A csengetést az ebédhez igazítják, ami 6 csoportban zajlik. Havi 800 000 Ft-ba kerül, hogy naponta háromszor (reggeli, ebéd, uzsonna) enni tudnak adni a gyerekeknek, s rettegnek attól, hogy egyszer majd nem fogják tudni ezt biztosítani, ami az iskola egész működését veszélyeztetné: éhes gyomorral nem lehet tanulni.

Az iskolában minden gyereket egyformán támogatnak: a szülőknek nem kerül

pénzébe az étkeztetés, az iskolai felszerelés: iskolatáska, tankönyv, ezeket az otthoni körülmények miatt nem mindenki hordja haza. A nyári táborok ingyenesek, s versenyeken útiköltség, pizsama, szendvics, üdítő, papucs az ellátmány.

Évek óta gond, hogy nincs kollégiuma az iskolának, de megvásároltak egy 600 négyzetméteres épületet a működő épülettől nem messze, annak a tetőtérében lesz majd az is.

A pedagógusok 9 éve nem voltak igazi szabadságon, s az idei szeptemberi kérésük az volt, jövőre hadd mehessenek el 2 hét összefüggő szabadságra.

A Program

Ami a programban található, mind érték. Értékek, amelyek mögött kilenc év mindennapi megfeszített munkája áll. Amit a nevelőtestület pedagógiai programjában felépít, épp ebben a pillanatban is történik. Mindig újabb és újabb szükségleteket kell kielégíteniük és ha megoldottak egy-egy feladatot, az már magában hordozza a továbblépésre való kihívásokat, amelyeket szintén meg kell oldaniuk.

Az osztályok nyitottak, az óvodások látják az iskolai munkát, a kicsik a szünetben együtt vannak idősebb, iskolás testvéreikkel. Általános a gyerekek egymást nevelése.

A pedagógus tanítási módszerének és munkaformáinak kiválasztása mindig a gyerek tudásszintjének van alárendelve. A munkaformák közül a frontális munka szinte alig található meg, egyéni vagy csoportmunka folyik. Megsokasodtak a tanítás eszközei is, hiszen a pedagógus nem a forrása, hanem csupán az egyik forrása az ismereteknek. Sőt inkább segítség ahhoz, hogy melyik forrást kell használni.

Az intézményben dolgozó pedagógusok személy szerint valamiben a legjobbak, legügyesebbek, és így egymást egészítik ki. A pedagógusok személyiségvonásaiban más tulajdonságok kerülnek előtérbe: a másokra való figyelni tudás, a visszavonulni tudás. Ez sokkal visszafogottabb, sokkal szerényebb szerep és helyzet, mint az eddig megszokott.

Ez azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy a pedagógus lehet szürke, unalmas személyiség, érdektelen figura. Az itt dolgozó pedagógusok szuggesztív, hatni tudó, belső erővel rendelkező és azokat mozgósítani tudó személyiségek. A pedagógusok véleménye szerint a tantestületnek kialakult az önálló

Hasznos és eredményes az alapelv, ha a tanítás-tanulás folyamatát az „együttdolgozás” hatja át: a pedagógus is részt vesz az ismeretszerzésben. A közös munka során sokat beszélgetnek, spontán megnyilatkozásaiban ismeri meg és tudja felmérni a tanár a tanulók „hiányosságait”. Minden alkalommal türelemmel és aprólékosan el kell magyarázni, hogy mi az, amit elvárnak tőlük, minden esetben meg kell nyugtatni őket, hogy az elvégzendő feladatokhoz differenciált segítséget kapnak. Ez biztonságérzetet ad számukra.

arculata, s ezt meghatározza az iskola jellege, amihez a tanárokat válogatják. A tanári kar többsége többdiplomás. Mindig van továbbtanuló tanár az iskolában, a tandíj kifizetése soha nem volt probléma. Fontos az is, hogy az iskola tanári karában sok a rokonkapcsolat: apa-lánya, anya-lánya tanárok. A tanárok munkájának

gyümölcse ebben az iskolában nevesítve van: Szabó Ildikó óvodai, Mészárosné István Zita magyar nyelv és irodalom programja több iskolában ismert már.

A tanítás-tanulás folyamata nem csupán az iskola szabta keretek között valósul meg, hanem szociális háttérként is funkcionál, a tanulók részére szociális biztonságot és mentálhigiénés törődést is nyújt.

Kiemelt fontosságúnak tartják a szülőkel való együttműködést, az együttnevelést.

A tevékenységek összehangolásával állították össze azt a komplex személyiségfejlesztésen alapuló pedagógiai programot, melyben kiemelt szerepet kapnak:

- a nevelés (szociális tanulás, identitás-tudat, jövőkép);
- az oktatás (felzárkóztatás, integrálódás, sikerélmény-központú ismeretszerzés);
- a szociális gondoskodás (családias, otthonos környezet, megfelelő higiénés szokások és normák, naponta háromszori étkezés);

- család- és gyermekvédelem (prevenció).

A pedagógusok toleranciája a másság elfogadásán túl a másság kezelését is jelenti, mely a nevelés és oktatás keretein belül magában hordozza a szocializációt és az integrációt elősegítő helyzetek megteremtését. Feladatuk:

- a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók iskolai szocializálódásának elősegítése, a hozott hátrányok pótlása személyiségfejlesztő felzárkóztatással;

- a cigányság hagyományainak megismertetése, kultúrájának elfogadása;

- egészséges én-kép kialakítása, identitástudat.

Céljuk

- a rendszeres, pontos, fegyelmezett feladatvégzés szokásainak kialakítása;

- a munkakultúra megalapozása;

- a tanulók lemorzsolódásának megakadályozása;

- lelkiileg egészséges gyerekek kerüljenek ki az iskolából, akik majd a társadalomban aktív egyénekké válhatnak;

- az emberi munka „értékteremtő” szerepének megbecsülése;

- kötelességtudat fejlesztése;

- a testi egészség iránti igény felkeltése, megismerése, tudatosítása;

- higiénés kultúra megalapozása;

- helyes napirendre, életrendre szoktatás;

- szabadidő hasznos eltöltése.

Kiemelt feladatuknak tartják a tudás iránti vágy felkeltését, melynek érdekében minden nap tudatosítaniuk kell a gyerekekben a tanulás fontosságát, belső késztetést kell ébreszteniük bennük az ismeretszerzés iránt.

Ahhoz azonban, hogy sikereket érjenek el, első és legfontosabb lépés meggyőzni a tanulókat arról, hogy esélyegyenlőségük egyetlen útja – a tanulás.

Hasznos és eredményes az alapelv, ha a

tanítás-tanulás folyamatát az „együttdolgozás” hatja át: a pedagógus is részt vesz az ismeretszerzésben. A közös munka során sokat beszélgetnek, spontán megnyilatkozásaiban ismeri meg és tudja felmérni a tanár a tanulók „hiányosságait”. Minden alkalommal türelemmel és aprólékosan el kell magyarázni, hogy mi az, amit elvárnak tőlük, minden esetben meg kell nyugtatni őket, hogy az elvégzendő feladatokhoz differenciált segítséget kapnak. Ez biztonságérzetet ad számukra. A motiváció érdekében különösen fontos, hogy szeretet és gondoskodás vegye őket körül az iskolában, mert ez szabadítja fel a bennük szunnyadó pozitív energiát. Jól működő motivációs rendszerrel kialakítható egy olyan értékrend, ami állandó szinten tartással és megerősítéssel „belülről” hajtja a gyerekeket. Hiányosságait, hátrányait különböző módon, egyénileg kompenzálják.

Cél- és feladat-meghatározásukat a tanulók fejlettségi szintjéhez igazították, e skálán szerepelnek azok a tanulók, akik nehezebben (lassabb ütemben) tudják elsajátítani a tananyagot, vannak olyanok is közöttük, akik egy-egy részterületen kimagaslóan jól teljesítenek, míg más tananyaggal nehezebben birkóznak meg és vannak azok, akik fogékonyak minden tananyag maximális megértésére.

Identitástudat

Az Intézményt az élet diktálta szükséglet, a szülői érdekérvényesítés hívta életre. Az oktatási törvény módosítása tette jogilag lehetővé, de főként az itt dolgozó emberek alkotásvágya, küldetésstudata, gyermekszeretete tartja életben és biztosítja legitimitását.

Soha nem volt és nem is akart „cigányiskola” lenni, amibe cigányok és nem cigányok egyaránt igyekeztek beskatulyázni őket. Az iskola nem akar ma sem függőségi viszonyba kerülni pártokkal, különféle áramlatokkal, szeretné megőrizni autonómiáját a továbbiakban is.

A Ház a szegény gyerekek iskolája. Az egykor 100 százalékgig cigány létszámmal induló iskola mára egyre inkább azoké a

gyerekeké, akik körülményeik miatt esélytelenek arra, hogy abban a térségben életkoruknak megfelelő, színvonalas oktatásban részesüljenek, mert szüleiknek nincs pénzük tankönyvekre, menzára, felszerelésre stb. Az iskola hite szerint nem cigány és magyar gyerek van, hanem gyerek van. Nem lehet elzárni egymástól az embereket, együtt kell élni és tanulni is. Jellemző kép, hogy úgy megy ki az iskolából a kisebbik gyerek, hogy egy nagyobb átfogja a vállát, megfogja a kezét és hazakiséri, s az egyik cigány, a másik magyar. Ez itt csak a látogatónak tűnik fel.

A közösségi termekben plakátokon olvasható, mik a vezérelvek az intézményben, miben állapodtak meg a gyerekek. Az ismerkedéshez tartozik a nevek, az iskola szabályainak feltüntetése, amelyekben tanárok és tanulók megegyeztek: pontosak vagyunk, nem beszélünk csúnyán, segítünk a másoknak, meghallgatjuk egymást, felelősség egymás iránt, tévedhetünk, őszinték vagyunk, feleslegesen nem vitatkozunk stb.

A helyi roma kultúra beépítése a tantervbe

Szécsi Magda „A pettyetlen katicabogár” című meséjével, amit az iskola gyerekei és tanárai dolgoztak fel és adnak elő színjáték formájában, az iskola a különbözőségeket szemlélteti. A történetben a varázsló pettyeket ad a pettyetlen katicának, mert a többiek nem fogadták be, kicsit még féltek is tőle. Így már elfogadják a társai, de ő a múltbéli rossz emlékek miatt mégis elhagyja a katicabogarak közösségét. A történet igazi tanmese a cigányokról, benne van a kirekesztés és az önkirekesztés is.

Az iskola a többségi kultúra mellett magas óraszámban tanít cigány ismereteket is, mert értékesebbek lesznek a gyerekek, ha egymás kultúráját is tanulják. Ez az egyik legnehezebb óra minden szépségével együtt. Új ismereteket kíván a kollégáktól, attól függetlenül, hogy hány éve dolgoznak az intézményben... Ugyanakkor a cigányság kultúrájának ismerete nagy segítség a pedagógus számára, hisz egy-egy

családi esemény – születés, haláleset, esküvő – befolyásolja a gyerekek hozzáállását az iskolai munkához.

A helytörténet a tananyagban az óvodai programban jelenik meg először, s a nagyobbak a szűkebb régió mai helyzetének tanulmányozásáig is eljutnak. Szerencsésen éreztek rá a pedagógusok, hogy hogyan lehet a tankönyvi anyagot a helyi tudással párhuzamosan tanítani.

A tradíciók jelen vannak az iskola mindennapi életében is, gyakran elhangzik a gyerekek kérése, hogy készítsenek valamilyen egyszerű, tápláló ételt, például vakarót.

Megalakult a Barátság Klub, ahol a fiatalok elmondják meg nem valósult vagy elfojtott vágyaikat. Verseket mondanak, táncolnak, énekelnek.

Szakképzés

Ezek a cigány gyerekek ugyanarra képesek, mint a nem cigány gyerekek: lehetnek orvosok, pedagógusok. A kisegítő iskolákból érkezettek nagy többségénél kiderült, hogy bizony a gyerekek cigány mivolta volt az, ami dominált, amikor tudásukat felmérték. Nem hisszük el, hogy csak arra képesek, hogy kosarat fonjanak, teknőt faragjanak – állítják az itt oktatók. Fontosnak tartják az ősi mesterségek elsajátítását, de úgy gondolják, hogy a mai kor kihívásainak is meg kell felelni. Keresik azokat a lehetőségeket a gyerekek számára, hogy mire az érettségi után és szakképzettséggel rendelkezve aktív munkaerővé váljanak majd, állást kaphassanak. A pályorientációs óra keretén belül ellátogatnak leendő (lehetséges) munkahelyükre.

Az iskola szakoktatását a környékbéli hiányszakmákra építi. A 11 évfolyam végzősei 15-en vannak, és 15 különféle szakmát szeretnének elsajátítani, de ez sajnos nem megoldható. Az biztos nem fog előfordulni, hogy mindannyian ugyanazt tanulják majd, mert akkor a többi iskolához hasonlóan itt is csak munkanélkülieket termelnének. Terveik szerint két évente kell majd az oktatásba egy-egy új szakmát behozni, vagy lecserélni, hogy ne legyen túlképzés. A jövőképe része, hogy a tanulók és

szülei ne vándoroljanak el máshová, hanem helyben jussanak jövedelemhez.

Azt az oktatást biztosítják kezdésként, amihez nem kell ÁNTSZ-engedély, így a virágkötéssel kezdenek, aminek az alapja a virágtermesztés az iskola kertjében. Mindez azonban csak szükségmegoldás. A másik ág a fodrászat a lányok számára, s el tudják indítani a varrónői s a textilkészítői képzést is. Nagyon nagy az érdeklődés a számítógépes tanfolyamok iránt. Mindenképpen azokban a szakmákban gondolkodnak, amelyekben ha a végzetek nem jutnak munkahelyhez, bedolgozóként részjövedelemhez juthatnak. Ezek a gyerekek nagyon jól bánnak a pénzzel, fontos, hogy megtanulják a kereskedést, az ellátást, a kommunikációt a vevőkkel, az ehhez tartozó minden elvárás, a higiénia, az üdvözlést, hogy olyan felnőttekké váljanak, amelyet nem is gondolnának róluk. Az első munkahelyhez adtak lesznek a feltételek. Az új épület úgy épül, hogy az utca felőli részen mintaboltok vannak, amelyek tanbótként is szolgálnak majd a többiek számára.

A pedagógusok abban bíznak, hogy néhányan, akik leérettségiztek, ráéreznek a tanulás ízére és továbbtanulnak majd, s ez azért is fontos, mert Edelényben nincs érettségizett cigány ember: ha volt, elköltözött.

Tud-e egy iskola részévé válni a komplex térségfejlesztésnek, s ami még lényegesebb, lehet-e ennek kezdeményezője, gyutacs? Tény, hogy egy iskola egyedül nem tud megbirkózni minden kérdéssel, de az együttműködések a különféle térségi szerveződésekkel, például a Csereháti Településszövetséggel segítenek majd a problémák megoldásában. A munkaügyi központtal évek óta nagyon jó a viszonyuk, résztvevői a szakmai képzésnek: tájékoztatják az itt tanuló felnőtteket, hogy milyen lehetőségeik vannak munkavállalásra és továbbtanulásra is.

Az iskola és a szülők kapcsolata

A pedagógiai program alapjaiban határozza meg a szülőkkel való jó kapcsolat

kiépítését, hisz az ő aktív részvételük a pedagógiai munkában meghatározó. A kezdetektől nagyon fontos volt, hogy a szülők társként vegyenek részt az iskola életében, és ennek eredményessége az egyik legnagyobb siker az iskolában.

A szülők részt vettek az iskola építésében. Ha kell, éjszaka és nappal is oda lehet hozni most is 30 szülőt, hogy segítsenek. Kérni sem kell őket, lábtörlőket készítenek, hogy az utca sarát ne hordják be az épületbe, s az iskola környékét virággal részben a szülők ültetik be. Az iskolai ünnepek aktív résztvevői. Gyakran az anyukák mutatják be az iskolát az érkező vendégeknek: kinyitják a szekrényeket, hogy tessék megnézni, a mi gyerekeinknek mi mindenük van.

Az iskolába már az induláskor is érkeztek úgy a szülőértekezletre, hogy szalonát vittek, amit közösen sütöttek meg a tanárokkal, gyerekekkel és abból a paprikából, paradicsomból, uborkából ettek hozzá, amit együtt ültettek, gondoltak az iskola veteményeskertjében.

A családdal való jó kapcsolat eredményeként jelentős változások álltak be az otthonok életében is. Nem volt jellemző a konyhakert megléte a családoknál, a gyerekek az iskolában tanulták meg a zöldségek, gyümölcsök nevét. Az iskola pedagógusai már az 1994-es családlátogatások alkalmával tapasztalták, hogy a szülők közül többen veteményeztek, vigyáztak a tisztaságra, segéyeikből WC-papírt, papírzsebkendőt vásároltak. Az iskola biztosította a szülők számára a zuhanyozó használatát, ez nagy segítség volt és máig is az.

Kapcsolat a szűkebb környezettel

Az induláskor nagyon „új” volt az iskola a városban, a helyi televízió főszerkesztője a képviselőtestület tagjaként azt is felvetette, hogy meg kellene kérdezni a város lakosságát, szükség van-e két kisegítő iskolára. A település lakói nem nagyon törődtek vele. A többi iskola pedagógusai el voltak foglalva a maguk életével, az igazi változást a volt iskolában idézték elő: teljesen kettészakadt a nevelőtestület a támogatókra és ellenzőkre.

A település önkormányzatával most már nagyon jó a viszonya az iskolának, de főként erkölcsi támogatásban részesítik őket, anyagi kérelmeiket mindig elutasítják, a kis létszámú iskoláknak járó támogatást sem kapták meg.

A Bányász utcai lakók nem fogadták szívesen a jelenlétüket. Az építkezés előkészítése alatt aláírásgyűjtéssel tiltakoztak az ott lakók. Ez a viszony azóta megváltozott, és ez nagy nyugalmat jelent a pedagógusoknak is. Az iskola életvitele meggyőzte a környékelieket, nem jelent számukra hátrányt a cigány iskola jelenléte. Aki annak idején az aláírásokat gyűjtötte ellenük, az is megbékélt már. Nemrég kaptak virágot olyan nénitől, aki korábban „rá se bírt nézni” az intézményre. Vannak szomszédok, akik télre átviszik a cserepes virágaikat megörzésre, és tavasszal nem visznek mindent vissza.

Az iskola pedagógusai a szülőkkel együtt minden évben szoktak lekvárt főzni az udvaron, s a környék lakói ilyenkor jönnek, tanácsokat osztogatnak, elmesélik, ők hogyan szokták csinálni. Tavaly megkeresték karácsony előtt a környékbéli nagycsaládosokat, egyedülállókat, hogy meghívják őket a közös ünnepségre, s bár voltak félelmeik, mint kiderült, alaptalanul. A meghívottak nagyon pozitívan reagáltak, együtt öltöztették a karácsonyfát, a régi süteményes recepteket is szívesen megosztották az öregek. A jó kapcsolat az idén a közös anyák napi ünnepséggel bővült.

Az iskola szerepe a régióban

Az iskola a BAZ Megyei Közgyűléshez tartozik mint nem önkormányzati fenntartású intézmény. Munkakapcsolatuk a me-

gyei vezetőkkel kiváló, minden törekvésüket támogatják, ők jelölték ki az intézményt Edelőnyben a 9–11 osztály beindítására. A rokonszenv mellett a támogatás azért is jelentős, mert az iskola megold egy állami feladatot, amit a városnak is fel kellene vállalnia. A megyei közoktatási fejlesztési koncepcióban a szűkebb régió bázisiskolájaként szerepelnek, az érvényes rendelkezések alapján a környékről a hetedik osztálytól hozzájuk kerülnek a gyerekek. A fogyatékos gyerekeket nem viszik intézetbe, az eltérő tantervű gyerekek sokkal sikeresebbek, ha a „normál” gyerekekkel együtt foglalkoznak velük, s ezt legin-

A Ház a szegény gyerekek iskolája. Az egykor 100 százalékgig cigány létszámmal induló iskola mára egyre inkább azoké a gyerekeké, akik körülményeik miatt esélytelenek arra, hogy abban a térségben életkoruknak megfelelő, színvonalas oktatásban részesüljenek, mert szüleiknek nincs pénzük tankönyvekre, menzára, felszerelésre stb. Az iskola hite szerint nem cigány és magyar gyerek van, hanem gyerek van. Nem lehet elzárni egymástól az embereket, együtt kell élni és tanulni is.

kább az a tény bizonyítja, hogy az iskolában az eredetileg tanulásban korlátozott gyereklétszám 36 százaléka tanul csak speciális program szerint.

Az iskola régiós szerepe oly mértékben felértékelődött az utóbbi években, hogy a 19 település – Tomor, Szalonna, Szakácsi, Martonyi stb. – hátrányos helyzetű iskolaköteles gyerekei számára itt van vége az útnak, ha máshová menné-

nek, nem biztos, hogy felvételt nyernének vagy a szülők teljesíteni tudnák más iskolák igényeit.

Az iskola tanári kara jelentős szerepet játszik a megyei oktatás minőségének fejlesztésében. A Pedagógiai Intézet rendezte tanácskozások állandó előadói között találjuk őket, ha a cigány gyerekek oktatásának problémáiról esik szó. Az iskolában nincs olyan hét, hogy ne jelentkezzenek be látogatók.

Az intézmény a Nyíregyházi Pedagógiai Főiskola gyakorló iskolája. Partnereik még a Debreceni Egyetem és az Egri Eszterházy Tanárképző Főiskola. Az együttműködés egyik eredményeként az

utóbbi években az iskoláról több szakdolgozat született.

Az iskola pedagógusainak vállalniuk kell a régióban a cigány gyerekeket oktató pedagógusok képzését is. Így került sor az idén arra a többnapos munka-meg-

beszélésre, amelyet Bogácson tartottak „Túléltük, Túléljük, Túl fogjuk élni” címmel.

Kiss Erzsébet

Kis testsúly – evolúciós stratégia?

A magyarországi cigányság körében 1969–70. évi adatok alapján 1973-ban végeztek egy nagyobb léptékű felmérést. (1)

A Népeségtudományi Kutató Intézet ezen vizsgálata a hazánkban élő etnikumok demográfiai sajátosságainak feltárását célozta meg.

Mivel a vizsgálat nem volt hivatva összehasonlítani a kistestsúlyú – 2500 g alatti – (2) és a normál testsúlyú – 2500 g és ennél magasabb testsúllyal született – cigány csecsemőket, a rájuk vonatkozó adatok nem álltak rendelkezésre. Mégis a születési testsúlyokat és testhosszakat összevetve a koraszülöttek halandósági mutatóival már 27 éve fény derült olyan jelenségekre, mellyel érdemesnek látszott foglalkozni. Felmerült a kérdés: „Nem lehetséges-e, hogy a cigányok jellegzetessége az is, hogy magzatuk már valamivel kisebb súly mellett válik éretté?” (1) A kérdéssel behatóan foglalkozott a Pécsi Gyermekklinika egykori vezető főorvosa, *Horváth Mihály* is. (3) Felfigyelt az alacsony testsúllyal született cigány gyermekek ugyancsak alacsony testsúllyal született magyar gyermekekhez viszonyított magas arányszámára. (Ez az arány saját felmérésünk során 23,8 százalék, illetve 6,8 százalék volt.) Az ő adatai alapján fogott további kutatásokba *Bereczkei Tamás* is, aki a hazánkban élő cigányság szaporodási stratégiáját az r-K szelekciós elmélet alapján értelmezi. (4)

Vizsgálatunk tehát e két csoport reprodukciós sikerességének összehasonlítását tűzte ki céljául magukat cigánynak, illetve nem cigánynak valló pécsi és Pécs környéki anyák (1378 fő) adatainak egybevetésével. Helyi védőnők segítségével, terhes regisztrációk és a gyermekek fejlődéséről

szóló iratok felhasználásával, illetve egy személyes interjú során felvettük az anya legfontosabb paramétereit (kor, testsúly, testmagasság), fontosabb nőgyógyászati eseményeit (terhességek, szülések, spontán és művi vetélések), gyermekeik adatait (születési testsúly, időpont, gesztációs idő, fejlődés, morbiditás, mortalitás). Ezen kívül a szocioökonómiai státuszt, iskolázottságot, egészségi és családi állapotot.

A kis testsúllyal történő születést először a hátrányok és az előnyök elemzésével kezdem:

Hátrányok:

– az első és legkomolyabb rizikófaktor az utód halála;

– a spontán vetélés, vagy a halvaszülés, az anya számára ez a fenténél kevesebb „reproduktív egység”-vesztést jelent;

– a kis testsúllyal született gyermek betegsége, rosszabb kondíciója később maga után vonja annak rosszabb szaporodási esélyét, így ez hosszú távú hátránnyá – az unokák szintjén – alacsonyabb utódszámban realizálódik.

Előnyök:

– egy kis testsúlyú csecsemő az anyai szervezetnek jóval kisebb igénybevételt jelent, így a szülés után az anya gyorsabban felépül, hamarabb tud teherbe esni, és rövid időn belül új utódot képes világra hozni;

– a fentiek miatt hosszabb lehet élete reprodukciós szakasza (menarche és